

SZABÓ JÓZSEF

A török hódoltság néprajzi emlékei a földrajzi nevekben*

Annak oka, hogy dolgozatom tárgyát a földrajzi nevekhez fűződő, a török hódoltság korához kapcsolódó néphagyományból merítettem, nem csupán szűkebb szakmai, valamint a néprajz iránti érdeklődésemben rejlik; jelen esetben inkább azzal függ össze, hogy Makk Ferenc kollégát, a kiváló történészprofesszort 60. születésnapja alkalmából mindenképpen névtani témájú írással szeretném köszönteni, hiszen – sokoldalú kutatómunkájának egyik jeleként – Kristó Gyulával és Szegfű Lászlóval közösen olyan értékes kiadványt tett közzé az 1970-es évek közepén mint az „Adatok korai helyneveink ismeretéhez I–II.”, amely méltán váltott ki nagy érdeklődést és elismerést nyelvészek, történészek körében egyaránt.

A másfél évszázadig tartó hódoltság idején oszmán-török hatás érte nyelvünket és kultúránkat. A törökökkel való időnkénti, helyenkénti érintkezés, olykor együttélés (pl. a szandzsákközpontokban), továbbá a csapataikkal folytatott csatározások, a hivatalnokaikkal kialakult szorosabb-lazább kapcsolatok nyomot hagytak a magyar néphagyományban is. Minderről az ország nagy részén sok emlék, monda tanúskodik.¹

A török hódoltsághoz kapcsolódó mondáinknak különböző típusai vannak, ezek külön-külön is viszonylag sok példával adathozhatóak a magyar nyelvterület nagy részéről, s egy nem is jelentéktelen hányaduk pedig különböző helynevekhez fűződő magyarázatként maradt fenn. Ez utóbbi csoport ugyan nem került el a kutatók figyelmét, hiszen pl. egy-egy rövidebb közlemény már a múlt század legvégén, majd az 1920-as években is napvilágot látott,² az 1970-es években

* Részlet egy készülő tanulmányból

¹ L. részletesebben: ORTUTAY GYULA (főszerk.): Magyar Néprajzi Lexikon V. Bp. 1982. 336.

² BELLOVICS BÁLINT: Helynevek. Magyar Nyelvőr 1894. 48.; ELEK OSZKÁR: Török emlékek a magyar nyelvben. Magyar Nyelvőr 1928. 3–7., 42–47.

pedig pl. a néprajzos Ferenczi Imre a volt Jugoszlávia bánáti, baranyai-drávaszögi és szlavóniai magyar településeiről tett közzé hódoltság korabeli, földrajzi nevekhez fűződő, a török nevéhez kapcsolt mondákat,³ mégis alig van olyan nyelvészeti munka, amely a törökdúlás helyneveinkben megőrződött nyomaival foglalkozott volna.

A hódoltság kora kétféle módon hagyhatott nyomot földrajzi neveinkben: valamely névhez a törökkel kapcsolatos valamilyen néphagyomány (pl. valódi vagy elképzelt, kiszínezett esemény, monda) fűződik (ilyenek százával találhatók a különféle helynévgyűjteményekben), vagy pedig maga az elnevezés tekinthető oszmán-török eredetűnek (ilyenre kevés példa van). Az utóbbi névtípussal nemigen foglalkozott a kutatás. Kakuk Zsuzsa nemrég megjelent könyvében⁴ is – érthető okokból – majdnem kivétel nélkül közszók szerepelnek, s csupán egy-két olyan földrajzi név fordul elő benne, amely oszmán-török eredetű. Ilyen pl. a *Csausz-út*, *Hodzsakert*, *Tabán*.⁵

Hogy valamely helynév oszmán-török eredetűnek tekinthető-e, azt általában korántsem könnyű eldönteni. E dolgozatom azonban nem az oszmán-török eredetű helynevek vizsgálatát célozza, hanem azoknak a földrajzi neveknek a feltárását, amelyekhez a török mondakörbe tartozó közlések kapcsolódnak. A szóban forgó helynevek áttekintéséhez nem csak a különböző megyei, járási névgyűjtemények anyagát vettem alapul, hanem az olyan közléseket is, amelyek egy-egy település földrajzi neveit tartalmazzák. A számba jöhető földrajzi nevek azonban olyan nagy számban fordulnak elő, hogy ezen írásomban csupán néhány jellemző és érdekes példa bemutatására vállalkozhattam.

Az egyes földrajzi nevekhez fűződő néphagyomány valóság tartalmát természetesen kellő kritikával kell fogadni, hiszen e névmagyarázatok egy része a szóban forgó esemény, történés után egy-két évszázaddal később keletkezhetett, s csupán a népi képzelőerő utólagos alkotásáról, névfejtési kísérletéről van szó.

³ FERENCZI IMRE: Jugoszláviai magyar hiedelmek, népmondák a törökökről és tatárokról. Néprajz és Nyelvtudomány XXII–XXIII. Szeged 1978–1979. 216–222.

⁴ KAKUK ZSUZSA: A török kor emléke a magyar szókincsben. Kőrösi Csoma Kiskönyvtár 23. Bp. 1996. (a továbbiakban: KAKUK 1996.)

⁵ KAKUK 1996. 129., 234., 289–290.

Ilyennek látszik pl. a „Komárom megye földrajzi nevei” című kötet 47. lapján Pilismarót anyagában a 160. sorszámú *Basa-kert* földrajzi névnél olvasható Pesty Frigyes-féle magyarázat: „a’ Török uralom alatt, valamely Török-basának létezett itt Vadász háza ’s mulató kertje, ... hihetőbb az, hogy ezen erdő közti sík térecskét mint rétet, Basa nevű ember bírta ’s használta”. Az ilyesfajta közléseket igazságtartalmuktól függetlenül – legalábbis mint helyi hagyományt – a népi emlékezés adataként azért figyelembe lehet venni.

A továbbiakban – a különféle földrajzinév-kiadványokban található adatok alapján – a törökökkel kapcsolatos mondák és emlékek néhány típusát veszem számba. A példaként választott földrajzi nevekben a különböző rövidítéseket (pl. felszínformára, művelési ágra utaló megjelöléseket) mindenütt kihagyom, csupán a helynevet és a hozzá kapcsolódó népi magyarázatot ismertetem. Itt jegyzem meg, hogy az egyes mondák példaanyagában a helységneveket és azoknak bel- és külterületi földrajzi neveit természetesen ugyanazon számokkal közlöm, amelyekkel a forrásul felhasznált kiadványban szerepelnek. A példánál helyenként előfordul P. rövidítés pedig mindig arra az adatra vonatkozik, amelyet az 1864-ben végzett Pesty Frigyes-féle helynévgyűjtés során jegyeztek fel.⁶

I. HARC A TÖRÖKÖK ELLEN

A hódoltság idején a magyar csapatok – különösen a várak környékén – gyakran keveredtek harcba a portyázó törökökkel. Ezek a kisebb-nagyobb helyi csatározások nyomot hagyhattak a szóban forgó eseménnyel, történéssel kapcsolatos földrajzi nevekben. Erről tanúskodnak a következő példák:

Tarnazsadány: 3/149. *Török-ér*. A néphagyomány szerint itt pihenték ki magukat a törökök az egri vár megtámadása előtt.⁷ – **Beleg:** 209/50. *Török-ut*.

⁶ Annak megemléztését is fontosnak tartom, hogy írásomban viszonylag gyakran fordulnak elő bizonyos sztercotíp szókapcsolatok (pl. „a hagyomány szerint”, „a monda szerint”, stb.). Ezek megváltoztatására, noha stilisztikai szempontból kétségtelenül monoton hatást keltenek, nem volt módom, mivel az említett szerkezetek különböző névgyűjteményekből szó szerint átvett adatközlésként kerültek dolgozatomba.

⁷ Heves megye földrajzi nevei I–IV. Bp. 1970–1988. (a továbbiakban: HMFN.) III. 32.

Igen régi név. A hely állítólag a törökök fő vonulási útja volt. – **Istvándi:** 243/148. *Török-uti-dűlő*. A Sziget várából portyára induló törökök útja. – **Nagybajom:** 145/158. *Pista-Jóska-sziget; Török futás*. Itt letek a török elől menekedéket a magyarok. Sok ágyúgolyót meg patkóvasat találtak erre. – **Órtilos:** 199/32. *Asszony-vári-högy*. A hagyomány szerint itt egy falu és vár állott, amelyet a törökkel szemben az őrtilos asszonyok védtek. Mások szerint az itt élő sok erkölcstelen nőszemélyről kapta a nevét. Sok cserepet és egy kőbaltát is találtak itt. – **Zamárdi:** 33/338. *Török-ut*. Régi út nyoma. A hagyomány szerint a török lovasok ezen indultak portyáikra.⁸ – **Gödörháza:** 157/40. *Török-mögye*. A szájhagyomány szerint a törökök itt álltak csatasorba, és innét lőtték a veleméri templomot.⁹

II. A KINCSMONDÁK (A KINCSES KŐKECSKE)

Az elrejtett kincshez, pénzhez fűződő mondák jelentős része a törökkel kapcsolatos.¹⁰ Ilyenek a következők: **Csurgó:** 202/338. *Vár-cser*. A hagyomány szerint itt ásták el a törökök a kincseket. Azóta több helybéli ásott a kincs után nyomozva, de csak „alagutat” találtak. Mások szerint mesterséges domb, mert a berekben másutt nincs homok, csak itt. – **Csurgónagymarton:** 198/75. *Pénzösgödör*. A hagyomány szerint a község lakói ide rejtették a törökök elől a pénzüket. – **Nagykorpád:** 215/149. *Posta-berök*. A hagyomány szerint karácsony éjjel a mocsár felett imbolygó fény megmutatja a törökök elől ide elrejtett kincseket.¹¹ – **Decs:** 102/215. *Aran-domb*. A monda szerint a törökök ide ásták kincseiket, mielőtt kitakarodtak az országból. Sokan kutattak már a kincs után. – **Dunaföldvár:** 29/511. *Pénzhányás*. P.: „a legrégebbi időkben hagyomány szerint föld alatt elrejtett kincset kerestek.” Több kincsmonda fűződik ehhez a helyhez. – **Gyöngyös:** 24/172. *Kukoricás*. A népmonda szerint egy élére állított malomkő van

⁸ Somogy neve földrajzi nevei. Bp. 1974. (a továbbiakban: SMFN.) 148., 447., 611., 664., 806.

⁹ Vas megye földrajzi nevei. Szombathely 1982. (a továbbiakban: VMFN.) 412.

¹⁰ ORTUTAY GYULA (főszerk.): Magyar Néprajzi Lexikon III. Bp. 1980. 198.

¹¹ SMFN. 610., 626., 692.

itt, amely egy török kincses alagutat zár le, de kiásni nem lehet. Bronzkori lelet került itt elő.¹²

A kincs elrejtésével kapcsolatos mondák között gyakori az a változat, amelyben kőkecske szerepel rejtekhelyül. Ilyen esetről van szó pl. a következő földrajzi nevekben: **Somberek**: 201/185. *Török-templom*: *Öreg-templom*. A néphagyomány szerint a közelben egy kőből faragott kecskét találtak. Ezt a parasztok sokáig boronanehezéknek használták. Egyszer megjelent egy török vagy szerb ember, felnyitotta, és kivette belőle az oda rejtett ékszereket.¹³ – **Nyergesújfalú**: 5/218. *Kecske-kő*. A hagyomány szerint a nagyigmándi pasa egy kőkecskében itt rejtette el a kincset.¹⁴ – **Kadarkút**: 184/101. *Lüldöző*. A népmonda szerint török lőtérvolt. Egy ma is látható sáncot golyófogónak hisznek. Ide kapcsolnak egy kőkecske-mondát is. – **Kapospula**: 148/120. *Kecske-kuti-dűlő*. A monda szerint itt kőkecskét találtak, tele ezüstpénzzel. – **Nyím**: 44/28. *Fősz-rét*. A hagyomány szerint a törökök egy kőkecskét hagytak itt, amelybe kincs volt elrejtve. Később egy török visszajött, és megkereste az elhagyott kincset.¹⁵

III. A HARANGMONDÁK

A törökök elől nem csak kincset (ékszert, pénzt), hanem több monda szerint különféle közösségi értéket (pl. egy-egy település harangját) is tanácsos volt elrejteni. Anyagom alapján a legtöbb példát erre Somogy megye földrajzi neveiben találunk, de azért másutt is van rá adat. Ezt mutatják a következő esetek: **Bisse**: 247/44. *Törökök kútja*. A hagyomány szerint török katonák ide foglyokat dobáltak. Más magyarázat szerint a törökök támadása idején ide rejtették el a harangot.¹⁶ – **Abasár**: 11/202. *Harang-kút*. Csak az idősek emlékeznek a névre. Az eredetéről azt mondják az adatközlők, hogy sok erre a

¹² Tolna megye földrajzi nevei. Bp. 1981. (a továbbiakban: TMFN.) 139., 165., 484.

¹³ Baranya megye földrajzi nevei I–II. Pécs 1982. (a továbbiakban: BMFN.) II. 188.

¹⁴ Komárom megye földrajzi nevei. Bp. 1985. (a továbbiakban: KMFN.) 61.

¹⁵ SMFN. 178., 462., 568.

¹⁶ BMFN. II. 634.

harangvirág. Mások szerint itt rejtették el a harangot a török elől.¹⁷ – **Gamás:** 26/265. *Jelátszkai-kut*. A hagyomány szerint a török időkben ide rejtették el a falu harangjait. – **Homokszentgyörgy:** 228/13. *Török-kut*. A monda szerint a falu lakói ebben rejtették el a törökök elől a templom harangjait.¹⁸

IV. TÖRÖK ÉPÍTMÉNYEK ÉS EMLÉKÜK MEGŐRZŐDÉSE

A hódoltság korában Magyarországon letelepedett törökök igyekeztek a maguk számára lehetőleg olyan körülményeket teremteni, amelyek nemcsak katonai céljaiknak, hanem életvitelüknek, szokásaiknak, vallásuknak is megfeleltek. Ezt szolgálták azok az építmények, amelyek esetleg bizonyos épületromok elnevezéseként vagy csupán a helyi lakosság szájhagyományában – egy-egy földrajzi névhez kapcsolódva – őrződtek meg napjainkig. A népnyelv összefoglalóan ezeket általában *török hagyás*nak nevezi, de az sem ritka, hogy a török időkből megmaradt templomromot illeti ezzel a megjelöléssel. Az utóbbi jelentésben fordul elő pl. a következő földrajzi nevekben: **Balatonkiliti:** 34/139. *Jódi-szentegyház; Török-hagyás*. A hagyomány szerint itt egy nagy templom állt, amelyet a törökök pusztítottak el. P. szerint ebben a templomban állítólag szent Gellért vértanú misézett utoljára. – **Buzsák:** 22/89. *Török-hagyás*. Templomrom, amelyet 1938-ban fel akartak tární, de nem fejezték be az ásatást.¹⁹

Aszerint, hogy ezekben a földrajzi nevekben milyen konkrét (egykori vagy valamilyen formában megmaradt) objektumok alkotják az elnevezés alapját, több típust is megkülönböztethetünk.

I. Alagút, lyuk, pince

Dunaszekcső: 204/330. *Török-lik; Török-luk*. Alagút bejárata a török időkből, mely a várból a néphagyomány szerint Bátára vezetett. Beomlott, csak

¹⁷ HMFN. IV. 107.

¹⁸ SMFN. 117., 760.

¹⁹ SMFN. 104., 152.

a bejárata van meg. Néhány méter után lefelé lejt, gázos. A néphagyomány úgy tartja, hogy innen a Duna alá fúrtak a törökök, és kincseket rejtettek el.²⁰ – **Balatonendréd:** 38/109. *Barát-lík*. Kisebb barlang. A mai néphit szerint a törökök építettek itt alagutat, amely Szántódig ért. Egyesek úgy tudják, hogy a barátok lakása volt. P. szerint a törökök elvonulása után barátok laktak itt. – **Ötvöskónyi:** 212/131. *Alagut*. A néphagyomány szerint a Török-luktól a Vár-dombig terjed. Régebben próbálkoztak keresztülmenni rajta, de a nagy mélység útjukat állta. – **Patosfa:** 229/38. *Török-pince*. Egy földalatti üreg beomlott bejárata. A hagyomány szerint itt volt az egyik vége a falu határa és Szigetvár, illetve Szulimán tábora között ásott alagútnak. A törökök töménytelen kincset, pénzt és bort rejtettek el benne. – **Zselickislak:** 173/76. *Török-pince*. A néphit szerint itt van egy törökkori alagút bejárata. Több régészeti lelet került elő innen.²¹ – **Magyarkeszi:** 2/150. *Török-lík*. Partba ásott lyuk, amelyet a hagyomány szerint a törökök ástak, és Felsőnyék irányában húzódik. – **Szakcs:** 44/78. *Török-pince*. Pince, amely az erdőben van. A hagyomány szerint még a török világban épült. – **Tolnanémedi:** 7/151. *Török-lík*. A népmonda szerint alagút van itt, amely a simontornyai várhoz vezet.²²

2. Földhányás, mesterséges domb vagy halom, temető

Kalaznó: 57/61. *Török-domb*. A hagyomány szerint a törökök hordatták össze. A domb alatt alagút van, de betemetődött. Valamikor edényeket és kardokat találtak itt, de nem tudni, hová lettek. – **Szakadát:** 26/73. *Török-domb*. A népmonda szerint hajdan ide temettek el a törökök egy agát vagy béget. Kiásták a sírt, behelyezték a főtisztet, és azután mindegyik török katona egy-egy sapka földet vitt föléje. Olyan sok földet hordtak össze, hogy egy kis domb emelkedett a sír fölött.²³ – **Ják:** 50/87. *Török-hányás*. A törökök által épített mesterséges domb. – **Lócs:** 58/53. *Török-domb*. A nép török temetkezési helynek

²⁰ BMFN. II. 229.

²¹ SMFN. 162., 542., 679., 766.

²² TMFN. 59., 79., 238.

²³ TMFN. 145., 286.

tartja. – Olaszfa: 222/11. *Török-temető*. Sok törököt temettek ide, kórház is volt itt.²⁴ – Doba: 15/122. *Hun-halmok; Török-dombok*. A monda szerint 3000 török holttestét temették ide. A másik változat szerint a törökök sapkájukban hordták össze a domb földjét, hogy ágyúikkal innen lőhessék a várat. P.: „Van a község határában a községtől egy puska lövésre két domb... a régi mondák szerint még a török hadjáratban szabadkézzel emeltettek ezen dombok, hogy szabadkézzel lettek emelve abból tűnik, hogy a halom alja mint kőrakásból van, s a községi lakosok, különösen birtokosai mai napig is építésre használható követ hordanak onnét.”²⁵

3. Fürdő, kút

Beleg: 209/100. *Török-kút*. Állítólag a törökdúlás idejéből való. – Segesd: 207/364. *Kerekes-kút; Török-kút*. A hagyomány szerint még a törökök építették.²⁶ – Decs: 102/217. *Török-kút*. P. szerint a török időkben készült, s márványkövel volt kirakva, ahonnan vascsöveken vezették el a vizet. – Értény: 16/73. *Törökök kutja*. Az adatközlők szerint már a török időkben megvolt.²⁷ – Felsőszőlő: 150/46. *Török-kút*. A hagyomány szerint a törökök ásták.²⁸

4. Dzsámi, mecset, templom

Pécs: 134/1167. *Belvárosi-templom; Dzsámi*. Itt állott a középkorban a Szent Bertalanról elnevezett plébániatemplom a XVI. század második feléig. Közvetlenül mellette épült fel 1580 körül „a város török főtemploma, a magyarországi török építészet legnagyobb szabású alkotása, Gázi Kaszim pasa dzsámija”. – Somogyviszló: 77/45. *Török-templom*. A hagyomány szerint itt templom állott, az Átjárási-nagygyödörtől délre. A földből itt is sok kő- és téglatörmelék került elő. – Szigetvár: 87/228. *Dzsámi*. [II. Szulejmán dzsámija]²⁹ – Siklós: 281/158.

²⁴ VMFN. 184., 203., 542.

²⁵ Veszprém megye földrajzi nevei I–III. Bp. 1982–1991. (a továbbiakban: VEMFN.) III. 97.

²⁶ SMFN. 656., 665.

²⁷ TMFN. 110., 484.

²⁸ VMFN. 400.

²⁹ BMFN. I. 420., 461., 735.

*Dzsámi.*³⁰ – *Eger:* 36/238. *Mecset: Csonka-Mecset: Minaret.* A török időkből való.³¹ – *Szomor:* 40/38. *Omladék.* A monda szerint a törökök itt mecsetet építettek. A régészeti leletet a tatai Kuny Domokos Múzeumba vitték.³² – *Bakonyszentiván:* 32/85. *Török templom.* A néphagyomány szerint egy török kori templom volt itt.³³

5. Sánc, vár

Görcsönydoboka: 207/154. *Török-sánc: Sánckipli.* Sánccal barázdálva körülöleli a falut, de a nép csak a keleti oldalt tartja annak. A név abból a néphagyományból is ered, hogy itt ásták el a törökök a császár aranyhintáját. – *Mária-kéménd:* 214/253. *Török-vár.* A német szájhagyomány annyit őrzött meg, hogy itt vár állott, mely a török időkben pusztult el.³⁴ – *Szilvásvár:* 2/192. *Sánc; Török-sánc.* A törökök idején itt volt a figyelő.³⁵ – *Mike:* 216/149. A hagyomány szerint a török építette; még feltáratlan. – *Ötvöskónyi:* 212/128. *Vár: Várhögy: Török-vár: Várdomb: Török-domb: Török-lakás.* P. szerint a feneketlen posvánnyal körülvett török vár romjai az ötvösi szőlőhegyben még megvannak. A falmaradványokat azóta elhordta a lakosság.³⁶

A VIZSGÁLAT NÉHÁNY TANULSÁGA

A török hódoltsággal kapcsolatos és a földrajzi nevekhez fűződő mondatípusok területi elterjedtsége – amint az az előzőekben közölt példaanyagból is kiviláglik – bizonyos egyenetlenséget mutat. Ennek egyik oka kétségtelenül azzal függ össze, hogy a Dunántúlról majdnem mindegyik megye teljes földrajzinév-

³⁰ BMFN. II. 784.

³¹ HMFN. IV. 290.

³² KMFN. 202.

³³ VEMFN. II 158.

³⁴ BMFN. II. 269., 330.

³⁵ HMFN. I. 24.

³⁶ SMFN. 679., 698.

anyaga megjelent már, s így módomban volt a szóban forgó kötetek áttekintésére, ezzel szemben a Dunától keletre eső területeken (pl. a Duna–Tisza között, a Tiszántúl egy részén) nagyrészt mindmáig elmaradt a helynevek kiadása. Adatgyűjtésem szempontjából ez különösen azért sajnálatos, mert a szóban forgó megyék (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Pest és Szolnok) területe azon országrészek közé tartozik, ahol a török csapatok, az őket kísérő kézművesek és más foglalkozású rétegek általában hosszú ideig megvetették lábukat, ezért kisebb-nagyobb mértékben hatással lehettek a magyarság anyagi és szellemi kultúrájára, folyamatos jelenlétük pedig nyomot hagyhatott szókincsünkben, s emléküik – a török kiűzése utáni időkben – a földrajzi nevekhez kapcsolódó szájhagyományban is fennmaradhatott.

Abban, hogy Somogy megye földrajzi neveiben a török hódoltság korának sokkal több emléke őrződött meg, mint általában a többi dunántúli megye helynévanyagában, nemcsak az a tényező játszik közre, hogy Somogyországban folyamatosabb volt és hosszabb ideig tartott a törökök jelenléte, mint pl. Vasban és Zalában, hanem az a körülmény is, hogy pl. Baranya, Tolna megye és a Duna–Tisza köze magyar népességével szemben a somogyi lakosság a törökdúlás idején nagyrészt lakóhelyén maradt, meghúzódott a megye nagyobb erdőségeiben, s így jelenlétének folytonossága nemigen szakadt meg.

Az előzőekben bemutatott példaanyag csupán kisebb hányadát képezi azoknak a hódoltság korával kapcsolatos mondáknak, amelyek a magyar nyelvterületen földrajzi neveinkben napjainkig megőrződtek. Ezeket a helyneveket – amint már a bevezetésben említettem – a teljességre törekvés igénye nélkül igyekeztem azért igen nagy számban összegyűjteni mindazokból a földrajzinév-kiadványokból, amelyekhez hozzájutottam. Az ugyanis előfordulhatott, hogy pl. egyes helyi monográfiákban megjelent helynévközlések, mivel nem volt tudomásom róluk, kimaradtak anyaggyűjtésemből. A különféle földrajzinév-kötetekben így is igen nagyszámú, a vizsgálat céljának megfelelő adatot találtam, de ebben a közleményemben – terjedelmi okokból – még az összegyűjtött példáknak is csupán egy kisebb részét tudtam bemutatni.

A vizsgált földrajzi nevek száma, valamint a hozzájuk fűződő mondák gazdagsága és rétegzettsége megerősíti Ferenczi Imrének általában a török mondakörrel

és a hajdú etnikai csoportnak a hódoltságra vonatkozó emlékeivel kapcsolatos megállapítását: „A magyar történeti néphagyományban a törökről szóló tradíciók kimagasló helyet foglalnak el, s talán szükségtelen hangsúlyoznunk, hogy a hajdú-etnikum idevonatkozó emlékei szerves részét alkotják a hatalmas hagyomány-tömbnek.”³⁷ Földrajzi neveinkben a törökdúlás korának sok-sok valóban lezajlott történést, ritkábban pedig valamely elképzelt eseményét – olykor nagyon töredékesen, csak emlékfoszlányokban, máskor részletesen és erősen kiszínezve – máig megőrizte a népi emlékezet. Hogy ezeknek az emlékezőeknek milyen értékű és milyen mértékű a valóságtartalma, azt általában nagyon nehéz eldönteni, azt a kutató(k)nak kell mérlegelni. Egyet azonban nem szabad tenni: figyelmen kívül hagyni a néphagyománynak a régi korokra vonatkozó emléke-zéseit, hiszen az írott források mellett ezek is részét képezik népünk, az egész magyarság történelmének.

³⁷ FERENCZI IMRE: A török küzdelmek emléke Hajdú-Bihar mondahagyományában. Déri Múzeum Évkönyve. Debrecen 1962–1963. 243.